

Література:

1. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб./ О.В.Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. – К.: Просвіта, 2001. - 416с.
2. Гусева Н.А. Тренинг предупреждения вредных привычек у детей. Программа профилактики злоупотребления психоактивными веществами/ Под.науч.ред. Л.М.Шипицыной. - СПб.: Речь, 2005. -256с.
3. Менделевич В.Д. Психология девиантного поведения. Учебное пособие. -СПб.: Речь, 2005. -445с.
4. Федій О.А. Естетотерапія. Навчальний посібник. -К.: Центр учбової літератури, 2007. -256.
5. Шнейдер Л.Б. Девиантное поведение детей и подростков. -М.: Академический Проект; Триеста, 2005. -336с. – (Психологические технологии).

ПРОБЛЕМИ ПАТРІОТИЗМУ У ВИХОВАННІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

С. Роговська

Аналізуючи літературу, присвячену проблемам патріотизму та патріотичного виховання, можна помітити певний прорив у її поглибленому осягненні і об'єктивному висвітленні, починаючи з 80-х років, коли власне науковий підхід почав позбуватися кон'юнктурної заідеологізованості. Патріотизм вважається надійним фундаментом, на якому успішно формуються надетнічна, національна свідомість, історична пам'ять. Одним із ключових компонентів надетнічної свідомості має виступати загальнодержавний патріотизм як сконцентрований вираз лояльності до країни проживання і солідарності з усіма громадянами незалежно від їхньої етнічної ідентичності [3, с.37].

Дійсно, сьогодні і в майбутньому прогрес людства все більше буде пов'язаний з різними формами взаємодій між народами у сферах політики, освіти, культури, спорту. І патріотизм як системогенеруючий чинник у системі цих взаємодій відіграє роль, по-перше, одного з їх найважливіших стимуляторів; по-друге, гаранта їх різноманітності; по-третє, каталізатора повноцінності якісних та кількісних показників даних взаємодій.

Патріотизм прийнято визначати як любов до своєї батьківщини і готовність діяти заради її блага. Ідеальний вияв патріотизму полягає насамперед у його свідомому характері, у здатності підніматися над інстинктами і покладатися на розум, у бажанні робити для Вітчизни благо, у тому числі й викриваючи її недоліки. Таким чином, патріотизм - це не лише почуття, а й готовність до свідомої дії [3, с.37].

Патріотизм як одне із сильних почуттів, із яких складається емоційний світ людини, невід'ємний від осмислення і вибору шляхів та засобів реалізації інтересів своєї Вітчизни. У зв'язку з цим видається важливим з погляду розуміння сутності патріотизму розвести чуттєво-емоційну і осмислено-дієву складові людської свідомості, яка, якщо виходити з відомого вислову німецького економіста XIX ст. Фридриха Ліста стосовно того, що між особистістю і людством стоїть нація, практично завжди є свідомістю національною [3, с.37].

Величезна роль у формуванні патріотизму належить гуманітарним наукам. У листі до галицької молоді (1905 р.) Іван Франко звертав увагу на необхідність здобувати знання, теоретичне і практичне, гартувати свою волю, оскільки стояло завдання: «витворити з величезної етнічної маси українського народу українську націю, суцільний культурний організм, здібний до самостійного культурного і політичного життя, відпорний на асиміляційну роботу інших націй...». Далі І. Франко продовжував: «Ми мусимо навчитися чути себе українцями – не галицькими, не буковинськими українцями, а українцями без офіціальних кордонів». Наприкінці цього листа він закликав: «виробляйте себе на серйозних, свідомих і статочних мужів, повних любові до свого народу і здібних виявляти ту любов не потоками шумних фраз, а невтомною, тихою працею. Таких мужів потребує кожна нація і кожна історична доба, а вдвоє сильніше буде їх потребувати велика історична доба, коли всій нашій Україні перший раз у її історичнім житті всміхнеться хоч трохи повна горожанська і політична свобода» [5, с.404-405, 409].

Розглядаючи питання патріотизму, національної свідомості, важливо наголосити на їх тісному зв'язку і взаємообумовленості з національною ідеєю. Як зазначають П. Ситник та А. Дербак, національна свідомість є таким компонентом загальної свідомості, який віддзеркалює здатність людей на особовому і суспільному рівні ідентифікувати себе з нацією, сприймати і відстоювати її інтереси й цілі, а значить і національну ідею [4]. Людина, яка свідомо зробила свій вибір на користь національної ідеї, прониклась нею, осмислила її перспективні й поточні цілі, долучилася до їх практичного втілення, може розглядатися як національно свідомо [7].

Величезна роль у формуванні національної свідомості належить освіті, зокрема українознавчим дисциплінам. При цьому важливо враховувати, що українське суспільство поліетнічне, в якому досить вагомих відсоток представників інших етносів.

Якщо ми прагнемо збудувати демократичну правову державу, утвердити громадянське суспільство, необхідно виховати політично зрілого і соціально активного громадянина, патріота своєї землі. Саме нестача патріотизму, зневага до своїх земляків є споконвічною проблемою для українців. З цього приводу В. Липинський писав: «Можна мати прекрасну територію і ніколи не здобути на ній владу, не мати на ній своєї держави та не стати з нею ніколи нацією. Допіру свідомість своєї території і хотіння мати на ній свою окрему владу, свою окрему державу, перетворить її в активну порушуючу політичну силу. З цієї свідомості і цього хотіння родиться патріотизм: любов до своєї землі, до своєї Батьківщини і до всіх, без виїмку, її мешканців. Патріотизм – свідомість своєї території, а не сама територія – лежить в основі буття і могутності держав»[1, с.375].

Практичний внесок В. Липинського з вищесказаного полягає в тому, що патріотизму не можна навчити шляхом директивних розпоряджень чи за допомогою владного примусу. Всеосяжну любов до Батьківщини можна виховати лише національною культурою. Об'єктом такого виховання, в першу чергу, має бути молодь. Активно до цього процесу повинні долучитися освітньо-виховні заклади. Основним завданням вітчизняних навчальних закладів (особливо вищих), поряд з підготовкою висококваліфікованих фахівців, мусить бути виховання патріотичної свідомості молодого покоління. Цей чинник зобов'язані враховувати всі освітні програми вищих навчальних закладів України. Фахівець без патріотичних рис не може вважатися досконалим. Любов до Батьківщини виховується з самого дитинства, через засвоєння її національної історії, культури, а також морально-етичних та духовних рис народу.

Проведене емпіричне дослідження серед молоді Житомирських ВНЗ доводить факт, що її національна самосвідомість на сучасному етапі зміцнюється. Так, на запитання «Чи надаєте Ви значення своїй національності?» отримані такі результати:

Так, надаю великого значення	Якоюсь мірою надаю	Не надаю будь-якого значення
25,9%	53,6%	20,3%

Відповідь на запитання «Якою, за вашою думкою, буде увага до своєї національності через 10 років?» розподілились таким чином:

Думаю, підвищиться	Залишиться такою, як зараз	Думаю, послабиться
39,1%	48,1%	12,8%

Виходячи з відповідей, кожний п'ятий респондент не надавав ніякого значення своїй національності, кожний восьмий респондент зазначив спад уваги до цього питання через 10 років. Близько 40% опитаних висловили думку, що тенденція посилиться.

Цікавими є відповіді на запитання:

Чи вважаєте Ви себе патріотами України?

Так	Ні	Важко сказати
61,6%	16,2%	22,2%

Чи вважаєте Ви себе громадянами України і чи пишаєтесь цим?

Так	Ні	Важко сказати
89,4%	2,8%	7,8%

Відповідаючи на запитання, що на їхню думку, входить до поняття «патріотизм», більшість респондентів назвали, по-перше, «любов до рідної землі, країни» (67,2%), по-друге, «почуття обов'язку щодо Батьківщини» (58,5%) і «готовність стати на захист своєї країни» (54,9%).

Значна частина респондентів дивиться на майбутнє України з оптимізмом, що вона через 10 років стане стабільною європейською державою (75,5%), відсталою, залежною, слабкою бачать її лише 9,7% опитаних.

Виїхати з України за кордон назавжди висловили бажання всього 6,7% осіб, тих, хто не бажає виїжджати з країни ні тимчасово, ні назавжди, виявилось 64,5%.

Цікаво порівняти отримані дані з результатами досліджень Центру соціальних досліджень «Софія» «Особливості патріотичної свідомості українських громадян» [6], які проводились з 27 липня до 7 серпня 2007 р. Вибірка репрезентувала населення України віком від 18 років і старше.

Отже, дві третини (67,4%) опитаних тою чи іншою мірою пишаються тим, що є громадянами України. Водночас, «скоріше не пишаються» українським громадянством 17,2% респондентів, а «зовсім не пишаються» – 9,7%. (Не визначилися з відповіддю 5,7% респондентів).

Більше половини (54,9%) опитаних не хотіли б виїжджати з України, навіть тимчасово. Водночас, близько чверті (26,6%) опитаних хотіли б виїхати до іншої країни на якийсь час, а 13,3% – воліють поїхати назавжди. (Не визначилися з відповіддю 5,2% респондентів).

Якщо порівняти дані з житомирських ВНЗ та ЦСД «Софія», то можна зробити такі висновки щодо питання українського громадянства:

	Так	Ні	Важко сказати
Житомирські ВНЗ	89,4%	2,8%	7,8%
ЦСД «Софія»	67,4%	9,7%	5,7%

Як бачимо, різниця у відповіді «так» складає 22%, відповіді «ні» – 6,9%, не визначилися з відповіддю 2,1%.

Щодо порівняння питань стосовно виїзду громадян з України, то показники склалися таким чином:

	Воліють поїхати назавжди	Не хотіли б виїжджати з України, навіть тимчасово	Важко сказати
Житомирські ВНЗ	6,7%	64,5%	5,8%
ЦСД «Софія»	13,3%	54,9%	5,2%

Вважаємо, що такі розбіжності пов'язані з великим відсотком у дослідженні ЦСД людей різних за віковими категоріями, життєвими установками, інтересами, цілями побудови професійної кар'єри, шляхами організації свого життєвого простору.

Проведений аналіз емпіричних даних свідчить про те, що національне самовідчуття молоді має деякі протиріччя, однак безперечним є факт, що національно-патріотична свідомість перебуває в процесі становлення.

Таким чином, виховання національно-патріотичної особистості є перманентним процесом, що передбачає формування колективної душі українського народу, засвоєння нею вітчизняних традицій, духовності, культури, плекання демократичних цінностей, ідей свободи й плюралізму в поглядах на суспільне життя, поєднання національних цінностей з гуманістичними. Національно-патріотична свідомість формується у процесі політичної соціалізації на основі любові до Батьківщини і свого народу. «Бути патріотом, – вчить В. Липинський, – це значить шукати задоволення не в тім, «щоб бути Українцем», а в тім, щоб було чесно носити ім'я Українця. Бути патріотом – це значить перш за все вимагати гарних і добрих учинків від себе, як від Українця, а не перш за все ненавидіти інших тому, що вони «не –Українці». Врешті, бути патріотом, це значить, будучи Українцем, виховувати в собі перш за все громадські, політичні, державотворчі прикмети: віру в Бога і послух Його законам, тобто духові вартості; далі вірність, твердість, сильновольність, дисципліну, пошану для своєї традиційної Влади (монархізм), загалом кажучи, лицарськість – тобто політичні вартості» [2, с.77–78].

Отже, сучасні вимоги до якості навчання і патріотичного виховання молоді мають детермінуватися національними інтересами України та політичними цілями новітнього державотворення. Їхня якість і рівень повинні бути достатніми для розбудови демократичної правової Української держави, для утвердження громадянського суспільства, виховання національної гордості, забезпечення прав і свобод громадян.

Література:

1. Липинський В. Листи до братів -хліборобів про ідею і організацію українського монархізму. – Київ – Філадельфія, 1995. – 470с.
2. Липинський В. Націоналізм, патріотизм, шовінізм. Лист до Б. Шемета від 12 грудня 1925 р. // Сучасність. – 1992. – № 6. – С.76–78.
3. Майборода О. Громадянська відповідальність і патріотизм: особливості формування національної психології в сучасній Україні // Актуальні питання вітчизняної етнополітики: шляхи модернізації, врахування міжнародного досвіду. – www.uncpd.kiev.ua/ucipr/ukr/book/index.php -13k
4. Ситник П.К., Дербак А.П. Проблеми формування національної самосвідомості в Україні. - К., 2004.
5. Франко І.Я. Одвертий лист до Галицької української молодіжжі// Франко І.Я. Зібрання 6.
6. творів у 50 тт. - Т. 45. - К., 1986. - С.401 - 409.
7. <http://sofia.com.ua/ru/mats>
8. www.franko.lviv.ua/faculty/jur/publications/visnyk26/Statti_Lehman.htm#_ftnref1

ПОЗНАВЧАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ РОБІТНИЧОЇ МОЛОДІ

І.Д. Сахневич

Розбудова держави вимагає, щоб Україна мала своїх патріотів, здатних розвивати й захищати її. Тому гостро постає питання про виховання громадянина нової формації, свідомого, творчого, готового до плідної праці в різних сферах суспільного життя. Це зумовлює необхідність підвищення якості освіти і виховання, вирішення їхніх основних завдань: набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молоді незалежно від національності рис громадянина української держави, розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури. Концептуальні засади виховання громадянина України ґрунтуються на